https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.11

УДК 346.2: 340.1 UDC

ПРАВИЛА І СТАНДАРТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ САМОРЕГУЛІВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тетяна ПОПОВИЧ

кандидат юридичних наук, старший дослідник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

RULES AND STANDARDS OF ENTREPRENEURIAL AND PROFESSIONAL ACTIVITIES: ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF SELF-REGULATORY ORGANIZATIONS

Tetiana POPOVYCH

Candidate of Law, Senior Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0003-2292-4530

Микола ГОРДОВ

аспірант

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

Статтю присвячено дослідженню правової природи, змісту та співвідношення правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів у системі правового регулювання господарської та містобудівної діяльності. Обґрунтовано необхідність їх чіткого розмежування з огляду на різний предмет регулювання, процедури прийняття, суб'єктний склад та характер обов'язковості застосування. Визначено, що правила мають імперативний характер і спрямовані на встановлення обов'язкових вимог до поведінки суб'єктів господарювання, тоді як стандарти підприємницької та професійної діяльності виконують функцію орієнтирів якості, ефективності та належної професійної практики. Професійні стандарти розглянуто як самостійну нормативну категорію, що встановлює вимоги до компетентностей, знань і навичок фахівців та слугує основою для формування професійних кваліфікацій.

Mykola GORDOV

PhD student

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The article is devoted to the study of the legal nature, content and correlation of rules and standards of entrepreneurial and professional activity, as well as professional standards in the system of legal regulation of economic and urban planning activities. The need for their clear distinction is substantiated in view of the different subject of regulation, adoption procedures, subject composition and the nature of the mandatory application. It is determined that the rules are imperative in nature and are aimed at establishing mandatory requirements for the behavior of business entities, while the standards of entrepreneurial and professional activity perform the function of benchmarks of quality, efficiency and proper professional practice. Professional standards are considered as an independent regulatory category that establishes requirements for the competencies, knowledge and skills of specialists and serves as the basis for the formation of professional qualifications.

Окрему увагу приділено ролі саморегулівних організацій у встановленні правил і стандартів професійної діяльності, а також у забезпеченні контролю за їх дотриманням. Проаналізовано особливості участі представників саморегулівних організацій у здійсненні державного архітектурно-будівельного контролю, громадських обговореннях містобудівної документації, роботі погоджувальних комісій та архітектурно-містобудівних рад. Обґрунтовано, що така участь сприяє підвищенню прозорості управлінських рішень, забезпеченню балансу публічних і приватних інтересів, мінімізації конфліктів та реалізації принципів соціальної відповідальності й партисипативного управління у сфері містобудування.

Доведено, що залучення професійної спільноти та інститутів громадянського суспільства до процесів нормотворення і контролю у сфері містобудівної діяльності дозволяє підвищити якість підготовки містобудівної документації та обґрунтованість прийняття управлінських рішень. Такий підхід сприяє інституціоналізації експертного середовища, формуванню єдиних підходів до тлумачення вимог законодавства, державних будівельних норм і стандартів, а також запобіганню формальному застосуванню контрольних процедур без урахування фахової специфіки.

Наголошено, що поєднання державного регулювання, саморегулювання та механізмів громадської участі формує комплексну модель управління у сфері просторового планування, яка відповідає європейським підходам до сталого розвитку територій. Запропоновано розглядати саморегулівні організації як ключовий елемент цієї моделі, здатний забезпечити належний рівень професійної відповідальності, довіри та якості у сфері архітектурної, проектної та містобудівної діяльності.

Ключові слова: правила, стандарти, професійні стандарти, професійна кваліфікація, саморегулівні організації, архітектурно-будівельний контроль, громад-

Special attention is paid to the role of self-regulatory organizations in establishing rules and standards of professional activity, as well as in ensuring control over their compliance. The features of the participation of representatives of self-regulatory organizations in the implementation of state architectural and construction control, public discussions of urban planning documentation, the work of coordination commissions and architectural and urban planning councils are analyzed. It is substantiated that such participation contributes to increasing the transparency of management decisions, ensuring a balance of public and private interests, minimizing conflicts and implementing the principles of social responsibility and participatory management in the field of urban planning.

It is proven that the involvement of the professional community and civil society institutions in the processes of norm-setting and control in the field of urban planning activities allows to improve the quality of the preparation of urban planning documentation and the validity of making management decisions. Such an approach contributes to the institutionalization of the expert environment, the formation of unified approaches to the interpretation of legislative requirements, state construction norms and standards, as well as preventing the formal application of control procedures without taking into account professional specifics.

It is emphasized that the combination of state regulation, self-regulation and public participation mechanisms forms a comprehensive management model in the field of spatial planning, which corresponds to European approaches to sustainable development of territories. It is proposed to consider self-regulatory organizations as a key element of this model, capable of ensuring the appropriate level of professional responsibility, trust and quality in the field of architectural, design and urban planning activities.

Keywords: rules of business activity, standards of professional activity, professional standards, self-regulatory organizations, architectural and construction cont-

ське обговорення, містобудівна діяльність, модернізація, приватне право, корпоративна культура

rol, public discussion, urban planning activities, professional qualifications

У сучасних умовах розвитку економіки та професійної діяльності питання впорядкування правил і стандартів набуває особливої важливості. Чітке розуміння їхньої природи та функцій дозволяє забезпечити ефективне регулювання діяльності суб'єктів господарювання, підвищити якість виконання професійних обов'язків і сформувати прозорі критерії оцінки компетентності фахівців. У цьому контексті виникає необхідність розмежування правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів, що дозволяє уникнути плутанини у правовому, організаційному та професійному регулюванні.

Перш за все слід чітко розмежовувати поняття правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів, оскільки їхнє змішування може призводити до хибних висновків щодо організації роботи та регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Відповідно до пункту 1.5 глави 1 Наказу Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Правил технічної експлуатації наземних засобів радіотехнічного забезпечення в цивільній авіації України» № 381, від 8 травня 2007 р. терміном «правила» визначено звід правових норм, що регламентують діяльність певної галузі виробництва чи окремий вид діяльності (Наказ № 381, 2007). Виходячи з цього, правила підприємницької та професійної діяльності мають бути обов'язковими до виконання нормами, встановленими законодавством, підзаконними актами або внутрішніми регламентами організацій, які визначають порядок виконання конкретних дій або процедур, що є керівництвом до поведінки та забезпечують дотримання законних вимог у господарській практиці. Перші правила підприємницької діяльності визначалися Законом України «Про підприємництво» (Закон № 698-XII, 1991).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про стандартизацію» (Закон № 2408-III, 2001) поняття «стандарт» чітко розкривало його зміст як документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим. З цього маємо констатувати, що стандарти підприємницької та професійної діяльності – це більш гнучкі орієнтири, які визначають очікувану якість, ефективність або технологічний рівень виконання діяльності. На відміну від правил, стандарти не завжди мають обов'язковий характер, проте їхнє дотримання забезпечує конкурентоспроможність, підвищує довіру до професійної практики та сприяє узгодженості процесів у різних суб'єктів господарювання.

Зі змісту Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів (Постанова № 373, 2017) можна зробити висновок, що професійні стандарти постають взагалі як окрема категорія, яка регламентує компетенції, знання та навички, необхідні для виконання професійної діяльності на певному рівні, що зорієнтовані на формування професійної спільноти, визначення вимог до фахівців і забезпечення належного рівня професійної підготовки та відповідальності.

Таким чином, правила визначають "що потрібно робити", стандарти підприємницької діяльності "як це робити ефективно та якісно", а професійні стандарти "які компетенції та знання має мати спеціаліст для виконання діяльності на належному рівні". Тобто ми переходимо від найзагальнішого до часткового і далі до конкретного. Чітке розмежування цих категорій дозволяє уникнути плутанини у правовому, організаційному та професійному регулюванні діяльності та підвищує системність у розвитку професійної практики.

Метою дослідження є теоретико-правове обґрунтування розмежування правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів як самостійних регуляторних категорій, визначення їх правової природи, функцій та сфери застосу-

вання, а також аналіз ролі саморегулівних організацій у процесі формування, впровадження та контролю за дотриманням відповідних норм у сфері містобудівної та архітектурної діяльності.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких зумовлено метою та завданнями роботи. Зокрема, використано діалектичний метод – для дослідження розвитку та взаємозв'язку правил, стандартів підприємницької та професійної діяльності і професійних стандартів у системі правового регулювання; формально-юридичний метод – для аналізу змісту нормативно-правових актів, що визначають правовий статус і порядок застосування відповідних категорій; системно-структурний метод – для встановлення місця правил, стандартів і професійних стандартів у системі правового регулювання господарської та професійної діяльності; порівняльно-правовий метод – для зіставлення підходів до формування професійних стандартів і кваліфікацій у національному та європейському праві; логіко-семантичний метод – для уточнення понятійного апарату та розмежування змісту досліджуваних категорій; аналіз і синтез – для узагальнення наукових підходів і формулювання висновків щодо ролі саморегулівних організацій та механізмів їх участі у державному регулюванні та громадському контролі.

Застосування зазначених методів дозволило комплексно дослідити правову природу правил і стандартів, виявити їх функціональне призначення та обґрунтувати значення у забезпеченні ефективного регулювання професійної діяльності.

Прийняття правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів

Відповідно до частин першої–четвертої, шостої та сьомої статті 4-2 Кодексу законів про працю України (КЗпПУ, 1971), професійний стандарт визначається як затверджений у встановленому порядку документ, що встановлює вимоги до компетентностей працівників та слугує основою для формування професійних кваліфікацій. Серед науковців існує думка, що домінуюча модель професійної кваліфікації в Європі ґрунтується як на професійних, так і на освітніх стандартах, а тому пропоювалося в національному законодавстві дотримуватися саме такої позиції (Пуховська, 2014).

На сьогодні розроблення професійних стандартів може здійснюватися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, органами державної влади, науковими установами, галузевими радами, громадськими об'єднаннями та іншими заінтересованими суб'єктами. Затвердження професійних стандартів здійснюється їх розробниками. У випадку, коли розробником не виступає галузева рада з питань розроблення професійних стандартів, професійний стандарт підлягає затвердженню після погодження з репрезентативним всеукраїнським об'єднанням професійних спілок на відповідному галузевому рівні. Порядок розроблення, впровадження та перегляду професійних стандартів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій. Професійні стандарти визначають вимоги до компетентностей, обов'язків та кваліфікацій працівників; у разі відсутності професійного стандарту зазначені вимоги можуть бути визначені на основі кваліфікаційних характеристик.

Частиною третьою статті 16-1 (Закон № 687-XIV, 1999) визначено, що саморегулівні організації у сфері архітектурної діяльності визначають правила і стандарти підприємницької та професійної діяльності, обов'язкові для виконання всіма членами таких організацій, а також передбачають механізм відшкодування збитків, завданих споживачам унаслідок надання членами саморегулівної організації товарів, виконання робіт (послуг) неналежної якості. Прикладами перших можуть служити професійні стандарти «Інженер-консультант (будівництво)», розроблений ГС «МГІК» та внесений НАК до Реєстру кваліфікацій 26.01.2022, «Інженер-проектувальник», розроблений СРО ВУГіП та внесений НАК до Реєстру кваліфікацій 30.03.2023, «Експерт будівельний», розроблений СРО ВГО «Асоціація експертів» та внесений НАК до Реєстру кваліфікацій 19.10.2023, «Інженер з технічного нагляду (будівництво)», розроблений СРО ГІТН та внесений НАК до Реєстру кваліфікацій 06.07.2023 (НАК, 2026).

Прикладами інших є прийняті рішенням Правління СРО ВУГіП від 24.12.2021 № 13 стандарти професійної діяльності 1, 2, 3 із назвами «Вимоги до членів саморегулівної організації у сфері архітектурної діяльності всеукраїнської громадської організації «Гільдія проектувальників у будівництві» та до якості виконуваних(надаваних) ними робіт (послуг)», «Контроль за дотриманням членами саморегулівної організації у сфері архітектурної діяльності всеукраїнської громадської організації «Гільдія проектувальників у будівництві» стандартів професійної діяльності» та «Відшкодування збитків, завданих споживачам унаслідок виконання (надання) членами саморегулівної організації у сфері архітектурної діяльності всеукраїнської громадської організації «Гільдія проектувальників у будівництві» відповідно (ВУГіП, 2021).

Відмінність вказаних стандартів між собою полягає не лише у їх назвах, правових підставах і процедурах прийняття, предметі регулювання, а й у питанні обов'язковості їх застосування до певного кола осіб. Так, професійні стандарти є нормативними документами обов'язковими до застосування не лише членами самоврядних організацій, які їх прийняли, а й усіма іншими зацікавленими суб'єктами. Це слідує із системного аналізу положень пункта 2-1 Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю (Постанова № 554, 2011) та Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів (Постанова № 373, 2017).

Аналіз положень Постанови № 373 дає підстави для висновку, що до Реєстру кваліфікацій може бути внесено лише один професійний стандарт на одну професію, який був розроблений першим. Водночас правила та стандарти підприємницької і професійної діяльності, повноваження щодо встановлення яких належать виключно саморегулівним організаціям у сфері архітектурної діяльності, є обов'язковими для виконання лише членами відповідних організацій. Застосування таких документів до осіб, які не є членами цих організацій, можливе виключно за їхньою згодою.

Незважаючи на суттєві відмінності між професійними стандартами та правилами й стандартами підприємницької та професійної діяльності, останні також виступають дієвими правовими механізмами, що дозволяють самоврядним об'єднанням у сфері архітектурної діяльності забезпечувати контроль за дотриманням стандартів, спрямованих на гарантування якості, безпеки та доступності забудови, а також на впровадження принципів соціальної відповідальності у відповідній сфері.

Правила залученості представників саморегулівних організацій до діяльності державних органів

У розумінні частини третьої статті 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (Закон № 3038-VI, 2011) посадові особи органів державного архітектурно-будівельного контролю під час перевірки мають право залучати до проведення перевірок, зокрема представників громадських організацій (за погодженням з їх керівниками).

Серед вчених виникають різні думки щодо такої ситуації. Так, з одного боку, взаємодія державних органів з іншими організаціями (установами, органами) сприятиме налагодженню роботи зі співпраці у сфері профілактики та боротьби з містобудівними правопорушеннями, що, у свою чергу, поліпшить комунікаційні зв'язки та дозволить оперативно вирішувати завдання щодо протидії містобудівним порушенням (Юрченко, 2012). З іншого – висловлюється думка, що нові цифрові рішення потрібні для забезпечення можливостей формування в автоматичному режимі дозвільних документів стосовно електронного надання споживачам містобудівних умов та обмежень їх використання, а також впроваджені digital-інструменти спрямовані на формування прозорого простору архітектурно-будівельного контролю, що виключає іншу участь (Литвинюк, 2023). Часто наголошується ж, що архітектурно-будівельний контроль є контролем галузевим, який мають здійснювати лише спеціально підготовлені фахівці (Забейворота, 2014). З останньою тезою ми найбільше погоджуємося, оскільки це не суперечить, а лише підтверджує необхідність залучення фахівців саморегулівних організацій до заходів державного контролю.

За змістом частини першої статті 41 Закону № 3038-VI державний архітектурно-будівельний контроль – це сукупність заходів, спрямованих на дотримання замовниками, проек-

тувальниками, підрядниками та експертними організаціями вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил під час виконання підготовчих та будівельних робіт. Згідно з частиною першою статті 41 Закону № 3038-VI, державний архітектурно-будівельний контроль визначається як сукупність заходів, спрямованих на забезпечення дотримання замовниками, проектувальниками, підрядниками та експертними організаціями вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил під час виконання підготовчих та будівельних робіт. Здійснення державного архітектурно-будівельного контролю органами державної влади регламентується законодавством України. Контрольні заходи здійснюються на об'єктах будівництва у формі планових та позапланових перевірок за територіальним принципом.

Участь представників громадських організацій у таких перевірках надає можливість здійснювати ефективний контроль за дотриманням стандартів, спрямованих на забезпечення якості, безпеки та доступності забудови, а також на впровадження принципу соціальної відповідальності у сфері містобудування. Таким чином, залучення громадських організацій до діяльності органів державного архітектурно-будівельного контролю виступає дієвим механізмом підвищення прозорості та ефективності контролю у цій сфері.

Окремо слід обговорите питання залученості громадян, об'єднань громадян в обговоренні містобудівної документації, проектів окремих об'єктів і внесення відповідних пропозицій до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій у розумінні статті 5 Закону України «Про основи містобудування» (Закон № 2780-XII, 1992). Частинами першою, другою статті 25 Закон № 687-XIV передбачено, що громадяни та громадські організації, які не беруть безпосередньої участі у створенні об'єктів архітектури, серед іншого мають право брати участь в обговоренні архітектурних рішень проектів у встановленому порядку.

Свого часу Г. Осиченко здійснив короткий виклад моделей представництва громадян у прийнятті містобудівних рішень на основі закордонного досвіду: 1. Експертна модель – залучення офіційних та неофіційних фахівців; замовники – державні та муніципальні структури; широко застосовується. 2. Корпоративістська модель – опитування мешканців експертами, закриті конкурси від корпорацій чи інвесторів; поєднує експертну оцінку та обговорення вузьким колом. 3. Інституціональна модель – опитування широкого кола населення з участю державних і громадських організацій, науковців; поєднує дослідження, експертну оцінку та громадське обговорення; продуктивна, приклад – Австралія. 4. Плюралістична модель – залучення широкої громадськості різними методами; приклади – США, Німеччина. 5. Партиципативна модель – безпосередня участь мешканців районів, що плануються під забудову; класичні приклади – Р. Ерскін, Л. Кроль, Ф. Хундертвассер, узгодження проектів у Франції (Осиченко, 2012).

В Україні порядок громадського обговорення містобудівної документації та проектів будівництва, а також порядок урахування в них пропозицій громадськості визначаються законом. У частинах першій – сьомій статті 21 Закону № 3038-VI передбачено, що громадському обговоренню підлягають розроблені в установленому законодавством порядку проекти містобудівної документації на місцевому рівні. Можемо констатувати, що ми пішли останнім шляхом.

Затвердження містобудівної документації на місцевому рівні, перелік якої визначено у частині першій відповідної статті, допускається виключно за умови проведення громадського обговорення проєктів такої документації; ухвалення зазначеної документації без дотримання цієї процедури є неприпустимим. Замовники ж містобудівної документації на місцевому рівні зобов'язані забезпечити реалізацію комплексу організаційно-правових заходів, спрямованих на залучення громадськості до процесу містобудівного планування, а саме: 1) оприлюднення рішень про розроблення містобудівної документації із зазначенням прогнозованих правових та економічних наслідків, а також можливих впливів на довкілля, у тому числі на стан здоров'я населення; 2) забезпечення публічного доступу до проєктів містобудівної документації, пояснювальної записки, розділу «Охорона навколишнього природ-

ного середовища» або звіту про стратегічну екологічну оцінку шляхом їх розміщення на офіційних вебсайтах замовників; 3) реєстрацію, розгляд та врахування пропозицій і зауважень громадськості, поданих до проєктів містобудівної документації; 4) організацію та проведення громадських слухань щодо відповідних проєктів; 5) врегулювання спірних питань, що виникають між громадськістю та замовниками містобудівної документації, шляхом створення та діяльності погоджувальної комісії; 6) оприлюднення результатів розгляду пропозицій громадськості.

Оприлюднення рішень про розроблення містобудівної документації та проєктів такої документації є юридичною підставою для реалізації права громадськості на подання пропозицій замовнику містобудівної документації. Пропозиції громадськості подаються у межах строку, встановленого для проведення процедури громадського обговорення, який не може бути меншим ніж тридцять календарних днів з дня оприлюднення відповідного проєкту. Пропозиції, подані з порушенням визначеного строку, правовому розгляду не підлягають. Громадські слухання щодо проєктів містобудівної документації на місцевому рівні проводяться у межах строку громадського обговорення, але не раніше ніж через десять днів з моменту оприлюднення відповідного проєкту.

З метою розгляду та врегулювання спірних питань, що виникають у процесі громадського обговорення проєктів містобудівної документації на місцевому рівні, може утворюватися погоджувальна комісія як спеціальний колегіальний дорадчо-консультативний орган. Важливу роль у діяльності погоджувальної комісії можуть відігравати саморегулівні організації у сфері містобудування, архітектурної та проектної діяльності, які, з огляду на їх професійну спеціалізацію та інституційну незалежність, здатні забезпечити фахову оцінку спірних положень проєктів містобудівної документації. Залучення представників саморегулівних організацій до роботи погоджувальної комісії сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, мінімізації конфлікту інтересів, а також забезпеченню балансу між публічними інтересами територіальної громади, екологічними вимогами та приватними інтересами суб'єктів містобудівної діяльності.

Саморегулівні організації, діючи в межах своїх статутних повноважень, можуть виконувати функцію експертного посередника між громадськістю та замовниками містобудівної документації, надаючи професійні висновки щодо відповідності проєктних рішень вимогам містобудівного законодавства, державних будівельних норм, стандартів сталого розвитку та принципів екологічної безпеки. Така участь сприяє інституціоналізації механізмів партисипативного управління у сфері просторового планування та підвищує рівень довіри громадськості до результатів громадського обговорення.

Також громадському обговоренню підлягають розроблені в установленому законодавством порядку проекти програми комплексного відновлення, без чого їх затвердження забороняється (частина перша статті 21-1 Закону № 3038-VI). Окрему увагу варто звернути на архітектурно-містобудівні ради, які можуть утворюватися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування, уповноваженими органами містобудування та архітектури для професійного обговорення проектних рішень у сфері містобудування (частина перша статті 20 Закону № 3038-VI). Згідно із частинами другою, четвертою, п'ятою статті 21-1 Закону № 3038-VI результати розгляду проектів містобудівної документації архітектурно-містобудівною радою враховуються під час подальшого доопрацювання та затвердження таких проектів.

Архітектурно-містобудівні ради надають рекомендації з питань планування, забудови та іншого використання територій у межах історичних ареалів населених місць і зон охорони пам'яток архітектури та містобудування з урахуванням рішень консультативних рад з питань охорони культурної спадщини. Персональний склад Ради формується Головою Ради з урахуванням пропозицій територіальних організацій Національної спілки архітекторів України та затверджується рішенням уповноваженого органу містобудування та архітектури. Отже, участь самоврядних громадський у громадських обговореннях (громадських слуханнях), у тому числі шляхом залучення їх представників до складу архітектурно-містобудівних рад, є

ще одним дієвим засобом контролю.

Висновки

У статті обґрунтовано необхідність чіткого розмежування правил і стандартів підприємницької та професійної діяльності, а також професійних стандартів як самостійних правових і регуляторних категорій. Доведено, що правила мають імперативний характер і спрямовані на визначення обов'язкової моделі поведінки суб'єктів господарювання, тоді як стандарти підприємницької та професійної діяльності виконують орієнтуючу функцію, визначаючи критерії якості, ефективності та належної професійної практики, а професійні стандарти фокусуються на вимогах до компетентностей, знань і навичок фахівців.

Встановлено, що професійні стандарти, на відміну від правил і стандартів, прийнятих саморегулівними організаціями, мають загальнообов'язковий характер і застосовуються до невизначеного кола осіб, що зумовлює їх ключову роль у формуванні системи професійних кваліфікацій та забезпеченні єдності вимог до професійної діяльності. Водночас правила і стандарти підприємницької та професійної діяльності, затверджені саморегулівними організаціями, є обов'язковими виключно для їх членів і виступають ефективним інструментом внутрішнього контролю та самодисципліни професійної спільноти.

Обґрунтовано, що залучення представників саморегулівних організацій до діяльності органів державного архітектурно-будівельного контролю, а також до процедур громадського обговорення містобудівної документації, погоджувальних комісій і архітектурно-містобудівних рад, сприяє підвищенню прозорості, фаховості та ефективності управлінських рішень. Така участь дозволяє забезпечити баланс публічних і приватних інтересів, підвищити рівень довіри громадськості та реалізувати принципи соціальної відповідальності й партисипативного управління у сфері містобудування.

Посилання:

1. ВУГіП. (2021). Рішення Правління ВУГіП. Отримано 8 січня 2026 р., з https://vugip.org.ua/rishennya-pravlinnya-vuhip/

2. Забейворота, Т. В. (2014). Удосконалення державного архітектурно-будівельного контролю в контексті децентралізації державного управління. Теорія та практика державного управління, (4), 126-132.

3. Закон України «Кодекс законів про працю України» № 322-VIII, від 10 грудня 1971 р. (Із змінами станом на 01.01.2026). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text

4. Закон України «Про архітектурну діяльність», від 20 травня 1999 р. № 687-XIV (Із змінами станом на 15.11.2024). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text

5. Закон України «Про основи містобудування» № 2780-XII, від 16.11.1992 р. (Із змінами станом на 18.11.2012). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12/ed20121118#Text

6. Закон України «Про підприємництво», від 7 лютого 1991 р. № 698-XII (Із змінами станом на 11.02.2022). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text

7. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI, від 17.02.2011 р. (Із змінами станом на 19.12.2025). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text

8. Закон України «Про стандартизацію», від 17 травня 2001 р. № 2408-III. Втратив чинність 03.01.2015). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2408-14#Text

9. Литвинюк, Є. (2023). Архітектурно-будівельний контроль в умовах цифровізації та реформування: сучасний огляд. Аспекти публічного управління, 11(3), 126-132.

10. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Правил технічної експлуатації наземних засобів радіотехнічного забезпечення в цивільній авіації України», від 8 травня 2007 р. № 381 (Із змінами станом на 27.07.2011). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-07/ed20110826#Text

11. Національна кваліфікаційна агенція. (н.д.). Відомості про професійні стандарти. Єдиний державний реєстр. Отримано 8 січня 2026 р., з https://register.nqa.gov.ua/

12. Осиченко, Г. (2012). Врахування естетичного аспекту забудови при прийнятті містобудівних рішень. Досвід та перспективи розвитку міст України, (22), 152-163.

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю» № 533, від 23 травня 2011 р. (Із змінами станом на 03.05.2023). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-2011-%D0%BF#Text

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів», від 31 травня 2017 р. № 373 (Із змінами станом на 30.12.2022). Отримано 8 січня 2026 р., з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF/ed20221230#Text

15. Пуховська, Л. Розвиток кваліфікацій і професійних стандартів у країнах Європейського Союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2014. № 4(22). С. 61-69.

16. Юрченко, Є. О. (2012). Розвиток механізмів державного архітектурно-будівельного контролю в Україні. Публічне адміністрування: теорія та практика, (2).

Статтю було подано	10.03.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	16.03.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	11.05.2026	The article was accepted